

## ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ «ДАВНЬОРИМСЬКІ КСЕНІЇ» У МЕТАЕКФРАСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ЕСЕ НОРМАНА БРАЙСОНА: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

**Луньова Т. В.**

*кандидат філологічних наук,  
 докторант кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови  
 імені професора О. М. Мороховського  
 Київський національний лінгвістичний університет  
 вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна  
[orcid.org/0000-0002-7022-0821](https://orcid.org/0000-0002-7022-0821)  
[lunyovat@gmail.com](mailto:lunyovat@gmail.com)*

**Ключові слова:**

*когнітивно-дискурсивна парадигма, категоризація, концептуалізація, есеїстичний дискурс, твір образотворчого мистецтва, метаекфразис.*

У статті проаналізовано лінгвокогнітивні характеристики процесу формування категорії «давньоримські ксенії» у метаекфрастичному просторі есе Нормана Брайсона про образотворче мистецтво із залученням методологічного апарату когнітивно-дискурсивної парадигми. На основі тлумачення екфразису як вербальної репрезентації творів образотворчого мистецтва запропоновано визначення метаекфрастичного простору як вербально об'єктивованого складного когнітивного явища, пов'язаного з породженням смислів у процесі роздумів, спонукою до яких є екфрастична репрезентація малярських творів. З'ясовано, що формуванню категорії «давньоримські ксенії» в есе Н. Брайсона передують конструювання концепту КСЕНІЇ. І концептуалізація, і категоризація здійснюються в контексті вербального представлення фонових знань про особливості стосунків хазяїна і гостя в Давній Греції, культурну специфіку античних художніх зображень (картини і настінні розписи), які відображають ці стосунки, а також стилістичні особливості архітектури, внутрішнього оздоблення і декору в Давньому Римі. Конструювання концепту КСЕНІЇ поєднує вербальне представлення та візуальну репрезентацію об'єктів дійсності, позначених у тексті лексею «xenía»; водночас вербальне представлення включає цитування релевантних фрагментів із тексту давньогрецького філософа й аналіз цих фрагментів за допомогою наукових категорій із визначеним змістом. Власне формування категорії «давньоримські ксенії» спирається на аналіз текстів античних авторів, а також інтерпретацію стилістичних особливостей архітектури та дизайну давньоримських віл. До процесу формування категорії «давньоримські ксенії» у метаекфрастичному просторі есе Н. Брайсона залучено різні форми когніції: чуттєвий досвід, теоретико-пізнавальну діяльність, мисленнєву діяльність. Основний смисл категорії «давньоримські ксенії» Н. Брайсон визначає за допомогою ідіосинкратичного концепту АНТИФІГУРАТИВНЕ ЗОБРАЖЕННЯ, який має в есе альтернативні вербальні позначення «counter-figurative or dis-figurative images».

**CONSTRUING OF THE CATEGORY “ROMAN XENIA”  
IN META-EKPHRASTIC SPACE OF NORMAN BRYSON’S ESSAY:  
LINGUISTIC AND COGNITIVE ANALYSIS**

**Lunyova T. V.**

*Candidate of Philological Sciences,  
Postdoctoral Student at the Department of English Philology,  
Translation and Language Philosophy named after Professor O. M. Morokhovsky  
Kyiv National Linguistic University  
Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine  
orcid.org/0000-0002-7022-0821  
lunyovat@gmail.com*

**Key words:** *cognitive-discursive paradigm, categorisation, conceptualisation, essayistic discourse, painting, meta-ekphrasis.*

The article discusses verbal and cognitive characteristics of construing of the category “Roman xenia” in the meta-ekphrastic space of Norman Bryson’s essay about visual art. To this end the methodology of cognitive-discursive paradigm has been used. Following the definition of ekphrasis as verbal representation of visual art, the term “meta-ekphrastic space” has been employed to account for a verbally represented complex cognitive phenomenon which is connected with the generation of meanings as a results of contemplations prompted by ekphrasis. It has been revealed that before construing of the category “Roman xenia” starts in the essay, the concept XENIA is being construed. Both, the category and the concept are placed within the background information about Ancient Greece and Ancient Rome, in particular, information about the relationships between the host and the guest and works of art that represent these relationships. Construing of the concept XENIA combines verbal and visual representations of those objects which are referred to as “xenia”. Within the verbal representation quotes from the relevant text of the Greek philosopher are coupled with the analysis of these fragments in terms of the categories that have delineated meanings within certain conceptions. Such categories are borrowed from the two relevant theories dealing with culture analysis. Construing of the category “Roman xenia” includes interpretation of the texts of ancient authors, as well as analysis of the stylistic peculiarities of the architecture and interior design of Roman villas. Different types of cognition contribute to construing of the category “Roman xenia” in the meta-ekphrastic space of Bryson’s essay: perceptual experience, theoretic and analytic reasoning. The main content of the category “Roman xenia” is represented with the help of the idiosyncratic concept COUNTER-FIGURATIVE IMAGE that is verbalised with the help of the two alternative nominations “counter-figurative or dis-figurative images”.

**Постановка проблеми.** Розвідка присвячена з’ясуванню лінгвокогнітивних характеристик категоризації в метаекфрастичному просторі сучасного англійськомовного есеїстичного дискурсу, об’єктом якого є твори образотворчого мистецтва. Поставлене питання сформульовано на перетині лінгвістичного вивчення дискурсу [1; 2; 3], лінгвістичних і літературознавчих студій есе [4; 5; 6; 7], літературознавчих і лінгвістичних досліджень екфразису [8; 9; 10; 11; 12; 13], а також когнітивних студій категоризації [14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21]. Точкою перетину вказаних вище чотирьох напрямів є аналіз феномену формування нових смислів,

нового знання. Стосовно дискурсу явище формування нового знання схарактеризоване як суттєво важливе О.С. Кубряковою, яка відзначила, що «за самою своєю суттю дискурс – явище когнітивне, тобто таке, що має справу з передачею знання, з оперуванням знанням особливого роду і, головне, зі створенням нового знання» [1, с. 12], водночас дослідниця зробила особливий наголос на «створенні нового знання», виділила дану фразу жирним шрифтом. М.М. Гнатюк виокремила «неоднозначність, експериментальність текстового матеріалу» як питомі риси жанру есе [7, с. 98]. О.В. Яценко запропонувала концепцію екфразису

як джерела породження нових смислів під час поєднання живопису і літератури [11]. К.В. Загороднева, яка простудіювала есе про мистецтво в англійській літературі другої половини XIX ст., дійшла висновку, що екфразис у таких текстах – це «літературно-художня інтерпретація, яка містить нові смисли» [6, с. 6]. Категоризація визначається як процес, який здійснюється під час спроб пояснити нове через старе у процесі концептуалізації реального світу, що відбувається за посередництвом мови [17, с. 46].

Актуальність статті зумовлюється актуальністю зазначених вище чотирьох напрямів наукових пошуків, а саме: досліджень дискурсу, есе, екфразису та категоризації, які перебувають у процесі інтенсивного розроблення вченими. Новизна роботи визначається об'єктом дослідження – формуванням категорій у метаекфрастичному просторі есеїстичного дискурсу про образотворче мистецтво, який нині науково не розглянуто.

**Мета статті** – з'ясувати лінгвокогнітивні характеристики процесу формування категорії «давньоримські ксенії» у метаекфрастичному просторі есе Нормана Брайсона про образотворче мистецтво. Матеріалом дослідження є текст есе Нормана Брайсона “Xenia” [32, с. 17–59], уміщений у його книзі, присвяченій різним аспектам натюрморту як мистецького жанру [32].

Методологічною основою пропонованого дослідження є когнітивно-дискурсивна парадигма сучасної лінгвістики. Для здійснення аналізу фактичного матеріалу були застосовані методи концептуально-семантичного і контекстуально-інтерпретаційного аналізу.

**Виклад основного матеріалу.** У нашому дослідженні беремо за основу визначення екфразису як «вербальної репрезентації візуальної репрезентації» [9; 10, с. 262] та «літературної репрезентації візуального мистецтва» [8, с. 297], а також урахуємо можливість використання терміна *екфразис* для робіт у царині мистецтвознавчої критики творів живопису [8, с. 304] і критики й історії мистецтва [22, с. 13], розглядаємо екфразис як вербальну репрезентацію творів образотворчого мистецтва в текстах, які належать до жанру есе. Наприклад, в аналізованому есе Н. Брайсона один із давньоримських живописних творів, позначених у тексті терміном *ксенії*, описується так: “*With Pliny and Philostratus in mind, let us go back to a xenia that remains in situ within its decorative scheme, the bowl of fruit standing on a balustrade on the rear wall of the Cubiculum from Boscoreale <...>*” [32, с. 46]. У наведеному фрагменті лексичними засобами екфразису є іменники, які позначають намальовані матеріальні предмети, а саме: посудину (*bowl*), фрукти в цій посудині (*fruit*) та місцерозташування посудини – балюстраду (*balustrade*).

У процесі аналізу давньоримських зображень-ксенії Н. Брайсон виходить за межі власне екфразису в наведеному вище розумінні як вербальної репрезентації візуального мистецтва, тобто словесного означування зображеного в малярському творі. Так, у кінці першого абзацу есе, у якому розкривається загальне спрямування тексту, його мета й особливості, Н. Брайсон зазначає: “*The corpus of relevant texts is indeed scant, but enough for us to begin to look again at the images in detail, and not only at the images themselves, but at the decorative schemes which frame and structure them*” [32, с. 17]. У наведеному вище фрагменті Н. Брайсон ставить перед собою два завдання: детально проаналізувати самі зображення-ксенії (*to look again at the images in detail*) і вичленувати декоративні принципи, які лежать в основі цих зображень (*not only at the images themselves, but at the decorative schemes which frame and structure them*). Н. Брайсон, коли розв'язує друге завдання, вдається до міркувань про специфіку стосунків між хазяїном і гостем у Давньому Римі, на основі яких виформовувалось явище ксенії як мистецьких зображень особливого типу, а також про особливості взаємодії мистецтва з дійсністю в Давньому Римі. Такі розмірковування не є власне екфразисом, однак екфразис лежить в їхній основі. На позначення есеїстичних елементів такого типу ми вживаємо термін *метаекфразис*, який запозичили із праці Фредеріка де Армаса [23]. Дослідник пропонує власну класифікацію типів екфразису за різними критеріями та виділяє серед них метаекфразис (*meta-ekphrasis*) як «екфразис, який може міститися в іншому екфразисі» [23, с. 22]. У руслі лінгвістичної традиції вживання терміна *метамова* на позначення «мови, якою говорять про мову», «мови, об'єкт якої є зміст і вираження іншої мови» [24, с. 125], «мови, засобами якої досліджуються й описуються властивості деякої іншої мови» [25], ми використовуємо термін *метаекфразис* на позначення таких вербальних контекстів, які являють собою роздуми, засновані на і/чи пов'язані із власне екфразисом як вербальною репрезентацією малярських творів.

Спираючись на лінгвокогнітивні напрацювання в моделюванні складних вербалізованих структур (текстів) у термінах простору [26; 27; 28; 29], у нашій роботі ми тлумачимо метаекфрастичний простір як вербально оприявлене складне когнітивне явище, пов'язане з породженням смислів у процесі роздумів, спонукою до яких є екфрастична репрезентація малярських творів. Смысл ми розглядаємо як певну когнітивну одиницю, зокрема як концепт, чи окремий елемент концепту, чи поєднання концептів.

Аналізоване есе Н. Брайсона становить семантично цілісний метаекфрастичний простір,

оскільки воно присвячено роздумам щодо особливостей давньоримських ксеній як творів мистецтва. Спершу в есе подано стислий екфразис, який є переліком типово зображуваних у ксеніях об'єктів, а саме: “<...> *such things as fruit, baskets of flowers, loaves of bread, ewers, pitchers, platters, fish, seafood, game* <...>” [32, с. 17]. У наведеному фрагменті використано назви об'єктів споживання (*fruit, loaves of bread, fish, seafood, game*), декорування (*flowers*) та контейнерів для їх зберігання/розміщення (*baskets, ewers, pitchers, platters*) як засоби екфразису. Також сформульовано тезу про культурну специфіку ксеній, яку легко втратити, якщо розглядати ці давньоримські зображення під однією рубрикою з пізнішими натюрмортами, які вони нагадують: “*Exactly because they seem so close in content to later still life painting, they are easily elided with images produce under quite different cultural conditions; what can be quickly lost is the sense of their specificity*” [32, с. 17]. Розгортання метаекфрастичного простору досліджуваного есе є детальним аналізом специфіки давньоримських ксеній.

Цей аналіз підпорядковується завданню формування категорії «давньоримські ксенії». Так, у першому реченні есе давньоримські зображення, що нагадують пізніші за часом появи натюрморти, об'єднано в одну категорію: “*We know from the villas buried beneath the lava of Vesuvius that the Romans possessed a category of painting much resembling what would later be called “still life”: xenia*” [32, с. 17]. Таке об'єднання відповідає розумінню категоризації як типізації [20, с. 9], систематизації [21, с. 8], узагальнення [21, с. 11], класифікації [30, с. 99].

Потреба у формуванні змісту категорії «давньоримські ксенії», відмінного від змісту категорії «натюрморт», підкреслена в есе за допомогою вживання словосполучень із різних європейських мов: німецької (*still-stehende Sache*) та французької (*nature reposée*) з перекладом цих словосполучень англійською (*things standing still* та *things at rest* відповідно) у такому фрагменті есе: “*The works that survive fulfil most subsequent definitions of this branch of painting: they represent still-stehende Sache, things standing still, nature reposée, things at rest* <...>” [32, с. 17].

У лінгвокогнітивній літературі категоризація розглядається як вторинний процес, який спирається на концептуалізацію [20, с. 8]. Концептуалізація передбачає «виділення окремих смислів, пов'язаних з означуванням сегментів реального світу, які виділяються» [20, с. 9], а категоризація – з «об'єднанням цих смислів у більш загальні рубрики» [ibid.]. В аналізованому есе, однак, автор не одразу спирається на концепт КСЕНІЇ, а спершу конструює цей концепт, оскільки, віро-

гідно, засновує свій текст на припущенні, що читачеві есе не відомо (майже) нічого про давньоримські ксенії.

Конструювання концепту КСЕНІЇ здійснюється в есе шляхом поєднання вербального представлення та візуальної репрезентації. Вербальне представлення передує візуальному: спершу в есе процитовані два фрагменти з твору «Картини» софіста Філострата [32, с. 18–20], які потім проаналізовані один за одним [32, с. 20–29]. Перша фоторепродукція одного із зображень із Помпеїв, яке корелює з першою Філостратовою ксенією, подана після аналізу тексту Філострата, названого в есе *Xenia I* [32, с. 25]. На нашу думку, такий підхід пояснюється свідомим прагненням автора есе сконструювати концепт, який би відрізнявся від концепту НАТЮРМОРТ, відомого сучасним мовцям, які володіють англійською мовою. Так, перед наведенням першої фоторепродукції ксенії Н. Брайсон наголошує, що давньоримські ксенії характеризуються значною відмінністю від пізніших натюрмортів: “<...> *the Campanian xenia which display the contents of the guest's larder (illus. 3) are therefore quite different in character from the scenes of private eating which fill, for example, seventeenth-century still life in the Netherlands*” [32, с. 24].

Вербальна репрезентація ксеній як засіб конструювання концепту КСЕНІЇ в аналізованому есе включає такі два різновиди: 1) цитування фрагментів твору Філострата «Картини»; 2) аналіз цих фрагментів із залученням категорій, які мають визначений зміст у межах певних наукових концепцій. Як пояснюється в есе, для цитування вибрано два фрагменти, бо в тексті Філострата описано лише дві картини, які корелюють із жанром, подібним до натюрмарту: “<...> *and among these other genres are two paintings of still life, the only ones in the collection*” [32, с. 18]. Фрагменти названі *Xenia I* [32, с. 25] і *Xenia II* [32, с. 26], наведені один за одним, водночас вони відділені від тексту есе і розділені відступом.

Для аналізу процитованих фрагментів із концепції Михайла Бахтіна (“*In his monumental work, Rablais and His World, Mikhail Bakhtin observes* <...>” [32, с. 21]) залучено категорії «праця», «їжа» (напр.: “*Work triumphed in food*” [32, с. 21]); «природа» і «культура» (напр.: “*Here the human order is bracketed, and with it the distinction between what is nature and what is culture. The image seeks a moment prior to cultural intervention, when the distinction between these categories has not yet formed* <...>” [32, с. 21]). Із роботи К. Леві-Строса (“*Philostratus concludes his description of the first xenia with a list that might have come from Lévi-Strauss The Raw and the Cooked*” [32, с. 22]) використано категорії «сирий» і «приготований» (напр.: “*The honey and milk are raw and their*

*richness testifies to the dispensability of culture*” [32, с. 22] і *“The image calls upon categories of food which admit the raw and the rotten or fermented, but completely eliminate the need for culinary fire”* [32, с. 23]).

Окрім цього, Н. Брайсон подає у своєму есе інформацію про ритуал взаємодії гостей та господарів у Давній Греції й особливості частування гостей, що створює фонові знання, необхідні для конструювання концепту КСЕНІЇ і формування категорії «давньоримські ксенії». Оскільки за фоновими знаннями визнається велика роль у формуванні концептів [14, с. 289] та категорій [15, с. 1474–1479], видається цілком закономірним, що коли Н. Брайсон прагне сформулювати категорію «давньоримські ксенії», то надає контекст, необхідний сучасній людині для розуміння ролі ксеній як особливого явища спершу в давньогрецькій, а згодом у давньоримській культурах. Для цього він цитує й аналізує текст римського архітектора Вітрувія, який описує роль ксеній, наприклад: *“The emphasis in Xenia I on an image which bypasses cultural work (and playfully effaces its own existence as a product of cultural work) closely corresponds to the social function of xenia as recorded by Vitruvius <...>”* [32, с. 23]. Завдяки аналізу процитованих в есе фрагментів праці Вітрувія розкривається специфіка взаємодії господарів із гостями в давньогрецькому суспільстві, яка результувала в появі особливих соціальних стосунків між ними, наприклад: *“The figs, honey, the basket of cherries, the milk and cheese described in Xenia I” are foods for the guests to prepare for themselves, as a part of the ceremony of bringing the stranger (xenos) into the oikos or household. This particular form of hospitality is precise about the boundaries that demarcate social distance <...>”* [32, с. 23]. У наведеному вище фрагменті вказано на роль гостинності (*hospitality*) у формуванні соціальної дистанції (*social distance*).

Одним з елементів аналізу ксеній у контексті роботи Вітрувія в есе є розгляд семантики слова *xenos*, наприклад: *“The Greek word xenos is significant here, in that it is a “reversible” term (like hôte in French), referring equally to host and guest: its reversibility signals exactly the equalising process of hospitality at its best, when the relation of dependence between host and guest is overcome and replaced by one of humane equality”* [32, с. 23–24]. У наведеному вище фрагменті специфіка значення слова *xenos* розкривається через зіставлення зі словом із подібною семантикою в сучасній французькій мові (*like hôte in French*) і шляхом інтерпретації значення слова (*the equalising process of hospitality at its best, when the relation of dependence between host and guest is overcome and replaced by one of humane equality*).

Конструювання концепту КСЕНІЇ завершується в есе висновком про те, що розглянуті за текстом Філострата дві картини-ксенії становлять собою тип і антитип, а саме: *“The two xenia pictures function, then, as type and antitype”* [32, с. 29]. Смісл виділених типу й антитипу узагальнено подано в есе через опозицію категорій «природа» і «культура» (*from nature to culture*), «пастораль» і «сатира» (*in literary terms, from pastoral to satire*) у такому текстовому фрагменті: *“What is implied in their opposition is a gamut ranging, in literary terms, from pastoral to satire, across a complex set of thresholds or transitions from nature to culture”* [32, с. 29]. Цей висновок завершується діаграмою, у якій виділено підкатегорії категорій «природа» і «культура». Так, категорія «природа» розділена на підкатегорії «сире» і «ферментоване» (*Nature – raw, fermented* [32, с. 29]), а категорія «культура» – на підкатегорії «приготоване» і «витончене» (*Culture – cooked, refined* [32, с. 29]). У межах кожної з підкатегорій подано перелік назв тих об’єктів, які зображені у ксеніях, розглянутих на основі тексту Філострата, а саме: (*raw: figs, honey, milk, chestnuts; fermented: cheese, wine; cooked: geese, ducks, bread; refined: spices, palathè* [32, с. 29]).

На основі розглянутого вище висновку Н. Брайсон переходить до власне формування категорії «давньоримські ксенії». Для цього він вдається до детального аналізу відомого тексту римського історика та письменника Плінія про змагання художників Паррасія і Зевксіса [32, с. 30–32], залучає спостереження давньогрецького філософа Платона щодо природи живопису [32, с. 32], аналізує давньоримські ксенії, що збереглися дотепер [32, с. 33, 39, 46–48], у контексті розгляду стилістичних особливостей архітектурного вирішення та внутрішнього оздоблення давньоримських вілл [32, с. 33–46], а також інтерпретує фрагмент, присвячений бенкету Трімальхіона, з роману «Сатирикон» давньоримського автора Петронія [32, с. 48–55]. У своєму аналізі Н. Брайсон спирається на вже залучені категорії «природа» і «культура» (напр.: *“The selection of such things as fruit, jars of water, shells, sea-food, birds, vases (illus. 16, 17), is directed by a flow of connotations which link these simple elements, across the nature / culture series, with their antitypes, the objects of refinement and over refinement <...>”* [32, с. 58]), а також вводить концепти ПОРІГ (*“The pictures Pliny describes are in fact caught up in the most elaborate paly of shifts between differing ontological levels or degrees, separated by precise threshold or boundaries”* [32, с. 31]), ПЕРЕХІД (напр.: *“What is striking here, and strikingly close in conception to the structure of xenia painting, is the systematic nature of the transitions between reality*

and simulation” [32, с. 39]), РЕАЛІЗМ (*realism*), СИМУЛЯЦІЯ (*simulation*), ІЛЮЗІЯ (*illusionism*) (напр.: “*The illusionism of xenia, their mastery of shadow ad foreshadowing, is <...> a necessary condition of the whole representational system of imbricated degrees of reality. Virtuosity in illusionism is a prerequisite of a visual economy that obliges its painters to make legible and unmistakable distinction between degrees of realism and simulation <...>*” [32, с. 58]). Вербальні засоби формування категорії «давньоримські ксенії» супроводжуються візуальними засобами: фотографіями інтер'єрів та настінних розписів у давньоримських віллах, що збереглися [32, с. 16, 34, 35, 37–40, 42, 44, 49], і фотографіями самих ксеній на стінах цих вілл [32, с. 47, 50, 58, 59].

У підсумку свого есе Н. Брайсон визначає категорію «давньоримські ксенії» за допомогою ідіосинкратичного концепту АНТИФІГУРАТИВНЕ ЗОБРАЖЕННЯ, який набуває вербального втілення у вигляді словосполучення “*counter-figurative or dis-figurative images*” [32, с. 58] і розлогого тлумачення, а саме: “<...> *the xenia are counter-figurative or dis-figurative images: when they refer most faithfully to the reality of the world, they at once shift away from that world into transitions and thresholds which culminate in the opposite of figuration – irrelisation, artifice, the simulacrum*” [32, с. 58–59]. Наявність двох вербальних позначень концепту АНТИФІГУРАТИВНЕ ЗОБРАЖЕННЯ (*counter-figurative or dis-figurative images*) зумовлюється тим, що зазначений концепт сконструйований власне в есе у процесі формування категорії «давньоримські ксенії», а тому не має усталеного вербального втілення. У наведеному вище фрагменті зміст категорії «давньоримські ксенії» витлумачено через такі смисли: «є правдоподібними відображеннями реального світу»

(*refer most faithfully to the reality of the world*), «це перехід від реального світу» (*they at once shift away from that world into transitions and thresholds*), «створюють ілюзію» (*culminate in the opposite of figuration – irrelisation, artifice, the simulacrum*).

**Висновки.** Характерними лінгвокогнітивними рисами процесу формування категорії «давньоримські ксенії» у метакфрастичному просторі есе Нормана Брайсона є те, що ця категоризація відбувається із залученням різних форм когніції, які, за М.М. Болдиревим [31, с. 24–25], можна визначити так: на основі чуттєвого досвіду (фотографії інтер'єрів та настінних розписів і ксеній на стінах давньоримських вілл), теоретико-пізнавальної діяльності (аналіз текстів, концепцій, значень слів), мисленнєвої діяльності (роздуми, мисленнєві операції з уже відомим концептами та категоріями, умовисновки). Власне формуванню категорії «давньоримські ксенії» передують конструювання концепту КСЕНІЇ. Обидва процеси – концептуалізація і категоризація – здійснюються в контексті фонових знань про культуру та мистецтво Давньої Греції і Давнього Риму, які подаються в есе. Основний зміст категорії «давньоримські ксенії» розкрито в метакфрастичному просторі есе Н. Брайсона за допомогою ідіосинкратичного концепту АНТИФІГУРАТИВНЕ ЗОБРАЖЕННЯ, який має альтернативні вербальні позначення: *counter-figurative* та *dis-figurative images*. Отже, сформована в есе Н. Брайсона категорія «давньоримські ксенії» містить нові смисли, породжені в метакфрастичному просторі цього есе.

**Перспективами** подальших розробок вважаємо аналіз процесу формування та використання категорій у метакфрастичних просторах есе про образотворче мистецтво інших авторів, що дозволить з'ясувати лінгвокогнітивні закономірності категоризації в метакфрастичному есеїстичному просторі.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике. *Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты* : сборник обзоров. Серия «Теория и история языкознания». Москва : РАН, ИНИОН, 2000. С. 5–13.
2. Воркачев С.Г., Воркачева Е.А. Дискурс и его типология в российской лингвистике. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. 2019. № 3. С. 14–21.
3. Цурикова Л.В. Проблемы когнитивного анализа дискурса в современной лингвистике. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия I «Гуманитарные науки»*. 2001. № 1. С. 128–157.
4. Восканян С.К. Эссе как жанр письменной речи: цели и задачи (на материале английского языка). *Вестник Московского университета. Серия 19 «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2018. № 2. С. 95–101.
5. Эпштейн М.Н. На перекрестке образа и понятия: эссеизм в литературе Нового времени. *Парадоксы новизны* / М.Н. Эпштейн. Москва : Советский писатель, 1988. С. 334–380.
6. Загороднева К.В. Жанр эссе об искусстве в английской литературе второй половины XIX века : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03. Екатеринбург, 2010. 21 с.
7. Гнатюк М.М. Жанрово-тематична парадигма сучасної есеїстики. *Літературознавчі студії*. 2015. Вип. 1 (1). С. 96–104.

8. Heffernan J.A.W. Ekphrasis and Representation. *New Literary History*. 1991. Vol. 22. № 2. P. 297–316.
9. Mitchell W.J.T. Ekphrasis and the Other. *Picture Theory*. Chicago : The University of Chicago Press, 1994. URL: <http://www.rc.umd.edu/editions/shelley/medusa/mitchell.html> (дата звернення: 01.03.2018).
10. Heffernan J. A. W. Entering the Museum of Words: Browning's "My Last Duchess" and Twentieth-Century Ekphrasis. *Icons – Texts – Iconotexts : Essays on Ekphrasis and Intermediality* / Ed. by P. Wagner. Berlin ; New York : de Gruyter & Co, 1996. P. 262–280.
11. Яценко Е.В. «Любите живопись, поэты...». Экфрасис как художественно-мировоззренческая модель. *Вопросы философии*. 2011. URL: [http://vphil.ru/index.php?option=com\\_content&task=view&id=427](http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=427) (дата звернення: 15.09.2018).
12. Vorobyova O.P. Multimodality of the Real and Virtual in Virginia Woolf's "A Simple Melody". *Cognitive and Affective Implications. Мова – Література – Мистецтво : Когнітивно-семіотичний інтерфейс : матеріали Міжнародної наукової конференції Київського національного лінгвістичного університету, 25–27 вересня 2014 р.* / відп. ред. О.П. Воробйова. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2014. С. 17.
13. Изотова Н.П. Ігрова стилістика сучасного англомовного художнього нарративу в лінгвістичному висвітленні : на матеріалі романів Дж.М. Кутзее : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2018.
14. Murphy G.L., Medin D.L. The role of theories in conceptual coherence. *Psychological Review*. 1985. Vol. 92. № 3. P. 289–316.
15. Medin D.L. Concepts and conceptual structure. *American Psychologist*. 1989. Vol. 44. № 12. P. 1469–1481.
16. Ross B.H., Murphy G.L. Food for thought: Cross-classification and category organization in a complex real-world domain. *Cognitive Psychology*. 1999. Vol. 38. Issue 4. P. 495–55.
17. Михеев А.В., Фрумкина Р.В. Категоризация и концептуальные классы. *Семантика и категоризация*. Москва : Наука, 1991. С. 45–59.
18. Hampton J., Dubois D. Psychological models of concepts. *Categories and concepts: Theoretical views and inductive data analysis* / Ed. by Van Mechelen et al. London : Academic Press, 1993. URL: [https://www.researchgate.net/publication/230578530\\_Categories\\_and\\_Concepts\\_Theoretical\\_Views\\_and\\_Inductive\\_Data\\_Analysis](https://www.researchgate.net/publication/230578530_Categories_and_Concepts_Theoretical_Views_and_Inductive_Data_Analysis) (дата звернення: 10.08.2020).
19. Ross B.H., Warren J.L. Learning abstract relations from using categories. *Memory and Cognition*. 2002. № 30 (5). P. 657–665.
20. Шафиков С.Г. Категории и концепты в лингвистике. *Вопросы языкознания*. 2007. № 2. С. 3–17.
21. Алефиренко Н.Ф. Концепт – понятие – категория в свете современной лингвокогнитивистики. *Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки»*. 2010. № 18 (89). С. 5–12.
22. Wagner P. Introduction: Ekphrasis, Iconotexts, and Intermediality – the State(s) of Art(s). *Icons – Texts – Iconotexts : Essays on Ekphrasis and Intermediality* / Ed. by P. Wagner. Berlin ; New York : de Gruyter, 1996. P. 1–42.
23. Armas F.A. de Simple Magic: Ekphrasis from Antiquity to the Age of Cervantes. *Ekphrasis in the Age of Cervantes* / Ed. by F.A. de Armas. Lewisburg, PA : Bucknell University Press, 2005. P. 13–31.
24. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985.
25. Метамова. *Філософський енциклопедичний словник. Словopedia*. URL: <http://slovopedia.org.ua/104/53404/1084376.html> (дата звернення: 10.08.2020).
26. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002.
27. Ніконова В.Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: Поетико-когнітивний аналіз : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2008.
28. Потапенко С.І. Орієнтаційний простір сучасного англомовного медіадискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2008.
29. Volkova S.V. Mythologic space of Amerindian prosaic texts: cognitive-semiotic and narrative perspectives. *Cognition, communication, discourse*. 2017. № 15. P. 104–116.
30. Solomon K. O., Medin D.L., Lynch E.B. Concepts do more than categorize. *Trends in Cognitive Science*. 1999. № 3. P. 99–104.
31. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика : Курс лекций по английской филологии. Тамбов : Изд-во Тамб. ун-та, 2000. 123 с.
32. Bryson N. Looking at the Overlooked : Four Essays on Still Life Painting. London : Reaktion Books, 1990/2018. 192 p.

#### REFERENCES

1. Kubryakova E.S. (2000) O ponyatiyax diskursa i diskursivnogo analiza v sovremennoj lingvistike. [On the concepts of discourse and discourse analysis in modern linguistics] *Diskurs, rech', rechevaya deyatel'nost': funktsional'ny'e i strukturny'e aspekty* [Discourse, speech, speech activity: functional and structural aspects]. Moskva: RAN. INION. P. 5–13.

2. Vorkachev S.G., Vorkacheva E.A. (2019) Diskurs i ego tipologiya v rossijskoj lingvistike [Discourse and its typology in Russian linguistics]. *Current Issues in Philology and Pedagogical Linguistics*. № 3. P. 14–21.
3. Czurikova L.V. (2001) Problemy' kognitivnogo analiza diskursa v sovremennoj lingvistike [Problems of cognitive analysis of discourse in modern linguistics]. *VSU Bulletin. Series 1. Humanities*. № 1. P. 128–157.
4. Voskanyan S.K. (2018) E'sse kak zhanr pis'mennoj rechi: celi i zadachi (na materiale anglijskogo yazы'ka) [The essay as a genre of written language: goals and objectives (based on English-language essays)]. *Moscow University Bulletin. Series 19. Linguistics and Intercultural Communication*. № 2. P. 95–101.
5. E'pshtejn M.N. (1988) Na perekrestke obraza i ponyatiya: e'sseizm v literature Novogo vremeni [At the crossroads of image and concept: Essayism in Modern Literature]. *Paradoksy' novizny'* [The paradoxes of novelty]. Moskva: Sovetskij pisatel'. P. 334–380.
6. Zagorodneva K.V. (2010) Zhanr e'sse ob iskusstve v anglijskoj literature vtoroj poloviny' XIX veka [The genre of essay about art in English literature of the second half of the nineteenth century]. Synopsis of the thesis for the Candidate's degree in Philology. Speciality 10.01.03. – Literature of foreign countries (English literature). Ekaterinburg.
7. Hnatiuk M.M. (2015) Zhanrovo-tematychna paradyhma suchasnoi eseistyky [Genre and thematic paradigm of modern essays]. *Literary studies*. Issue 1 (1). P. 96–104.
8. Heffernan J.A.W. (1991) Ekphrasis and Representation. *New Literary History*. Vol. 22. № 2. P. 297–316.
9. Mitchell W.J.T. (1994) Ekphrasis and the Other. *Picture Theory*. Chicago: The University of Chicago Press. URL: <http://www.rc.umd.edu/editions/shelley/medusa/mitchell.html> (Accessed on 01.03.2018)
10. Heffernan J.A.W. (1996) Entering the Museum of Words: Browning's "My Last Duchess" and Twentieth-Century Ekphrasis. *Icons – Texts – Iconotexts: Essays on Ekphrasis and Intermediality* / Ed. by P. Wagner. Berlin, New York: de Gruyter & Co. P. 262–280.
11. Yacenko E.V. (2011) "Lyubite zhivopis', poe'ty'..." E'kfrasis kak xudozhestvenno-mirovozzrencheskaya model' ["Love Painting, Poets..." Ekphrasis as an Artistic Worldview Model]. *Issues in Philosophy*. URL: [http://vphil.ru/index.php?option=com\\_content&task=view&id=427](http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=427) (Accessed on 15.09.2018).
12. Vorobyova O.P. (2014) Multimodality of the Real and Virtual in Virginia Woolf's "A Simple Melody". Cognitive and Affective Implications. *Mova – Literatura – Mystetstvo: Kohnityvno-semiotychnyi interfejs: materialy Mizhnar. naukov. konf. KNLU (25–27 veresnia 2014 r.)* [Language – Literature – the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface: International conference proceedings. KNLU (September 25–27, 2014)]. Kyiv: Vydavnychy tsestr KNLU. P. 17.
13. Izotova N.P. (2018) Ihrova stylistyka suchasnoho anhlomovnoho khudozhnoho naratyvu v linhvistychnomu vysvitlenni (na materialy romaniv Dzh. M. Kutzee). [Ludic stylistics of contemporary English fictional narrative from a linguistic perspective: A Study of J.M. Coetzee's novels]. Thesis for the Doctor's degree in philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. Kyiv.
14. Murphy G.L., Medin D.L. (1985) The role of theories in conceptual coherence. *Psychological Review*. Vol. 92, № 3. P. 289–316.
15. Medin D.L. (1989) Concepts and conceptual structure. *American Psychologist*. Vol. 44. № 12. P. 1469–1481.
16. Ross B.H., Murphy G.L. (1999) Food for thought: Cross-classification and category organization in a complex real-world domain. *Cognitive Psychology*. Vol. 38. Issue 4. P. 495–55.
17. Mixeev A.V., Frumkina R.V. (1991) Kategorizaciya i konceptual'ny'e klassy' [Categorisation and conceptual classes]. *Semantika i kategorizaciya* [Semantics and categorisation]. Moskva: Nauka. P. 45–59.
18. Hampton J.A., Dubois D. (1993) Psychological models of concepts. *Categories and concepts: Theoretical views and inductive data analysis*. / Ed. by Van Mechelen et al. London: Academic Press. Retrieved from URL: [https://www.researchgate.net/publication/230578530\\_Categories\\_and\\_Concepts\\_Theoretical\\_Views\\_and\\_Inductive\\_Data\\_Analysis](https://www.researchgate.net/publication/230578530_Categories_and_Concepts_Theoretical_Views_and_Inductive_Data_Analysis) (Accessed on 10.08.2020).
19. Ross B.H., Warren J.L. (2002) Learning abstract relations from using categories. *Memory and Cognition*. № 30 (5). P. 657–665.
20. Shafikov S.G. (2007) Kategorii i koncepty' v lingvistike [Categories and concepts in linguistics]. *Issues in linguistics*. № 2. P. 3–17.
21. Alefirenko N.F. (2010) Koncept – ponyatie – kategoriya v svete sovremennoj lingvokognitivistiki [Concept – notion – category in the light of modern lingvocognitive science]. *Research bulletin of BelsU. Series: Humanities*. № 18 (89). P. 5–12.
22. Wagner P. (1996) Introduction: Ekphrasis, Iconotexts, and Intermediality – the State(s) of Art(s). Wagner, Peter (ed.), *Icons – Texts – Iconotexts: Essays on Ekphrasis and Intermediality*. / Ed. by P. Wagner. Berlin and New York: de Gruyter, 1996. P. 1–42.
23. Armas F.A. de (2005) Simple Magic: Ekphrasis from Antiquity to the Age of Cervantes. *Ekphrasis in the Age of Cervantes* / Ed. by F.A. de Armas. Lewisburg, PA: Bucknell University Press. P. 13–31.

24. Hanych D.I., Oliynyk I.S. (1985) Slovnyk lnhvistychnykh terminiv [Dictionary of linguistic terms]. Kyiv: Vyscha shkola.
25. Metamova. [Metalanguage]. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopaedic dictionary]*. Retrieved from URL: <http://slovopedia.org.ua/104/53404/1084376.html> (Accessed on 10.08.2020)
26. Belehova L.I. (2002) Obraznyj prostir amerykans'kiyi poeziyi: Lnhvokohnityvnyj aspekt [Image space of American poetry: Linguo-cognitive perspective]. Thesis for the Doctor's degree in philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. Kyiv.
27. Nikonova V.H. (2008) Kontseptual'nyj prostir trahichnoho v pyesakh Shekspira: Poetyko-kohnityvnyj analiz [Conceptual space of the tragic in Shakespeare's plays: A cognitive-poetic analysis]. Thesis for the Doctor's degree in philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. Kyiv.
28. Potapenko S.I. (2008) Orientatsiinyi prostir suchasnoho anhlomovnoho media-dyskursu (dosvid lnhvokohnityvnoho analizu) [Orientational space of modern English media discourse: A cognitive analysis]. Thesis for the Doctor's degree in philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. Kyiv.
29. Volkova S.V. (2017) Mytholoric space of Amerindian prosaic texts: cognitive-semiotic and narrative perspectives. *Cognition, communication, discourse*. № 15. P. 104–116.
30. Solomon K.O., Medin D.L., Lynch E.B. (1999) Concepts do more than categorize. *Trends in Cognitive Science*. № 3. P. 99–104.